

LAUSUNTOJA JA SELVITYKSIÄ 2005:8

Holhouslainsäädännön tarkistaminen

Lausuntotiivistelmä

LAUSUNTOJA JA SELVITYKSIÄ 2005:8

Holhouslainsäädännön tarkistaminen.

Lausuntotiivistelmä

OIKEUSMINISTERIÖ
HELSINKI 2005

ISSN 1458-7149
ISBN 952-466-279-5
Oikeusministeriö
Helsinki

KUVAILELEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä
10.3.2005

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji Lausuntotiivistelmä	
Tuomo Antila		Toimeksiantaja Oikeusministeriö	
		Toimielimen asettamispäivä	
Julkaisun nimi Holhouslainsäädännön tarkistaminen. Lausuntotiivistelmä			
Julkaisun osat			
Tiivistelmä Holhouslainsäädännön tarkistamistyöryhmän mietinnöstä saatiin lausunnot yhteensä 49 viranomaiselta ja yhteisöltä. Valtaosa lausunnonantajista pitää mietinnössä ehdotettua edunvalvontavaltuutusta koskevaa sääntelyä tarpeellisenä ja perusteltuna. Myös työryhmän ehdottamat muutokset holhoustoimesta annettuun lakiin saavat lausunnoissa laajaa kannatusta.			
Avainsanat: (asiasanat) edunvalvonta, holhoustoimi, valtuutus			
Muut tiedot tiedot (Oskari- ja HARE-numero, muu viitenumero) OM 31/41/2003, OM028:00/2003			
Sarjan nimi ja numero Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2005:8		ISSN 1458-7149	ISBN 952-466-279-5
Kokonaissivumäärä	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Oikeusministeriö		Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIE MINISTERIET

Utgivningsdatum
10.3.2005

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare) Tuomo Antila		Typ av publikation Remissammandrag	
		Uppdragsgivare Justitieministeriet	
		Datum då organet tillsattes	
Publikation (även den finska titeln) Revidering av förmyndarskapslagstiftningen. Remissammandrag Holhouslainsäädännön tarkistaminen. Lausuntotiivistelmä			
Publikationens delar			
Referat Sammanlagt 49 myndigheter och sammanslutningar har yttrat sig om det betänkande som arbetsgruppen för revidering av förmyndarskapslagstiftningen har lagt fram. Största delen av remissinstanserna anser att de bestämmelser om intressebevakningsfullmakt som föreslås i betänkandet är behövliga och befogade. Också arbetsgruppens förslag till ändringar i lagen om förmyndarverksamhet får omfattande understöd.			
Nyckelord intressebevakning, förmyndarverksamhet, fullmakt			
Övriga uppgifter (Oskari- och HARE-nummer, andra referensnummer) OM 31/41/2003, OM028:00/2003			
Seriens namn och nummer Justitieministeriet, Utlåtanden och utredningar 2005:8		ISSN 1458-7149	ISBN 952-466-279-5
Sidoantal 38	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Justitieministeriet		Förlag Justitieministeriet	

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto	2
2 Yhteenveto lausunnoista	2
3 Kannanotot asiakohdittain	3
3.1 Laki edunvalvontavaltuutuksesta	3
3.1.1 Sääntelyn tarpeellisuus ja tarkoituksenmukaisuus	3
3.1.2 Edunvalvontavaltuutuksen sisältö	4
3.1.3 Valtakirjan tekeminen ja edunvalvontavaltuutuksen antaminen.....	6
3.1.4 Edunvalvontavaltuutuksen voimaantulo	7
3.1.5 Edunvalvontavaltuutuksen lakkaaminen ja peruuttaminen.....	10
3.1.6 Valtuuttajan ja valtuutetun asema	12
3.1.7 Valtuutetun toiminnan valvonta ja oikeustoimien luvanvaraisuus	14
3.1.8 Edunvalvontavaltuutuksen rekisteröinti.....	16
3.1.9 Edunvalvontavaltuutus ja oikeustoimilaissa tarkoitettu valtuutus	17
3.1.10 Muita huomautuksia	18
3.2 Holhustoimilain tarkistaminen.....	19
3.2.1 Yleistä.....	19
3.2.2 Holhousviranomaisen toimivallan laajentaminen.....	19
3.2.3 Oikaisun hakeminen eräisiin holhousviranomaisen päätöksiin	20
3.2.4 Esteellisyyisperusteiden täsmentäminen.....	21
3.2.5 Lupasäännösten tarkistaminen	22
3.2.6 Päämiehen kuuleminen edunvalvonta-asiassa	24
3.2.7 Muut muutosehdotukset	25
3.2.8 Huomautukset muista kuin mietinnössä tarkastelluista kysymyksistä....	25
3.3 Työryhmän harkitsemissa kysymyksiä, joiden osalta ei ole ehdotettu muutoksia	27
3.3.1 Omaisuuden luovuttaminen päämiehen kuoltua	27
3.3.2 Tiedonsaantioikeus holhousasioiden rekisteristä	27
3.3.3 Holhousviranomaisen tarkastustoimenpiteen valituskelpoisuus	28
Liite	29

1 JOHDANTO

Holhouslainsäädännön tarkistamistyöryhmän mietintö (oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2004:13) valmistui 15 päivänä lokakuuta 2004.

Mietinnössä ehdotetaan säädettäväksi laki edunvalvontavaltuutuksesta. Edunvalvontavaltuutus olisi uusi oikeudellinen instituutio, jonka avulla henkilö voisi järjestää asioidensa hoidon sen varalta, että hän myöhemmin tulee sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen tai muun vastaavan syyn vuoksi kykenemättömäksi huolehtimaan asioistaan.

Valtuuttaja määritteli itse ne asiat, jotka edunvalvontavaltuutus kattaa. Valtuutettu voitaisiin oikeuttaa edustamaan valtuuttajaa sekä tämän taloudellisissa että tämän henkilöä koskevissa asioissa.

Valtakirja edunvalvontavaltuutusta varten olisi ehdotuksen mukaan tehtävä kirjallisesti kahden esteettömän todistajan ollessa samanaikaisesti läsnä. Kun valtuuttaja on tullut pääasiallisesti kykenemättömäksi huolehtimaan valtuutuksen käsittämistä asioista, holhousviranomaisen voisi valtuutetun hakemuksesta vahvistaa valtuutuksen, jolloin se tulisi voimaan. Holhousviranomaisen olisi valvottava valtuutetun toimintaa.

Lisäksi mietinnössä ehdotetaan muutoksia holhoustoimesta annettuun lakiin (442/1999, jäljempänä holhoustoimilaki). Holhousviranomaisen toimivaltaa tehdä edunvalvojan tehtävää koskevia päätöksiä laajennettaisiin. Muutoksenhaku holhousviranomaisen päätöksiin edunvalvojan määräämistä koskevissa asioissa uudistettaisiin. Edunvalvojan esteellisyyttä koskevia säännöksiä täsmennettäisiin. Lisäksi lakiin ehdotetaan eräitä muita vähäisiä tarkistuksia.

Oikeusministeriö pyysi mietinnöstä lausuntoa 57 viranomaiselta ja yhteisöltä. Lausuntoja saatiin 49. Tiivistelmän liitteessä on lueteltu viranomaiset ja yhteisöt, joilta lausuntoa pyydettiin ja jotka sen antoivat.

2 YHTEENVETO LAUSUNNOISTA

Valtaosa lausunnonantajista pitää ehdotettua edunvalvontavaltuutusta koskevaa sääntelyä tarpeellisenä ja perusteltuna. Useat lausunnonantajat kuitenkin epäilevät, ettei ehdotetun lain avulla kyettäisi tosiasiallisesti vähentämään edunvalvontojen määrää eikä holhousviranomaisten työtä, ja katsovat, että edunvalvonnalle tulisi pyrkiä kehittämään vieläkin kevyempiä vaihtoehtoja.

Lakiehdotuksen sisällön suhteen esitetään huomautuksia erityisesti edunvalvontavaltuutuksen vahvistamista sekä valtuutetun toiminnan valvontaa koskevista säännöksistä. Vahvistamismenettelyn osalta useat lausunnonantajat kiinnittävät huomiota holhousviranomaisen tutkimisvelvollisuuteen liittyviin ongelmakysymyksiin. Erityisen ongelmallisena pidetään tutkimisvelvollisuuden ulottamista valtuuttajan oikeustoimikelpoisuuteen valtakirjan tekohetkellä. Useat lausunnonantajat katsovat, että

holhousviranomaisen tulisi valvoa valtuutetun toimintaa kattavammin kuin mietinnössä on ehdotettu.

Työryhmän ehdottamat muutokset holhoustoimilakiin saavat laajaa kannatusta. Ehdotusta holhousviranomaisen toimivallan laajentamisesta puolletaan yleisesti. Useat lausunnonantajat katsovat kuitenkin, että holhousviranomaisen toimivaltaa tehdä edunvalvojan tehtävää koskevia päätöksiä tulisi laajentaa enemmänkin kuin mietinnössä on ehdotettu. Myös muutoksenhakua holhousviranomaisen päätöksiin ja edunvalvojan esteellisyyttä koskevien säännösten muuttamista ehdotetulla tavalla on pääsääntöisesti puollettu.

3 KANNANOTOT ASIAKOHDITTAIN

3.1 Laki edunvalvontavaltuutuksesta

3.1.1 Sääntelyn tarpeellisuus ja tarkoituksenmukaisuus

Valtaosa lausunnonantajista pitää ehdotettua edunvalvontavaltuutusta koskevaa sääntelyä tarpeellisena ja perusteltuna. Monet lausunnonantajat korostavat erityisesti sitä, että mahdollisuus edunvalvontavaltuutuksen antamiseen edistäisi henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteutumista. Useiden lausunnonantajien käsityksen mukaan mahdollisuus edunvalvontavaltuutuksen antamiseen voisi myös hillitä väestön ikääntymisestä johtuvaa edunvalvontojen määrän kasvua. (*Sisäasiainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, Jyväskylän, Oulun, Tampereen ja Vantaan käräjäoikeudet, Ålands tingsrätt, Hämeenlinnan, Rovaniemen ja Turun hallinto-oikeudet, Kansaneläkelaitos, Joensuun, Jämsän, Kotkan, Oulun, Pielisen-Karjalan, Turun ja Vaasan maistraatit, Espoon kaupungin edunvalvontatoimisto, Porin kaupungin yleinen edunvalvontatoimisto, Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Alzheimerkeskusliitto ry, Kirkkohallitus, Käräjäoikeustuomarit ry, Omaishoitajat ja Läheiset – Liitto ry, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Dementiahoitoyhdistys, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto ry sekä Vanhustyön keskusliitto*)

Useat muut lausunnonantajat suhtautuvat myös lakiehdotukseen periaatteessa myönteisesti, mutta epäilevät, ettei ehdotetun lain avulla kyettäisi tosiasiallisesti vähentämään edunvalvontojen määrää eikä holhousviranomaisten työtä. Lausunnoissa korostetaan, että jos laki säädetään, sen toteuttamiseen tarvittavat voimavarat on turvattava. (*Itä-Suomen lääninhallitus, Helsingin, Hämeenlinnan, Kemin, Kokkolan, Lapin, Porin ja Porvoon maistraatit, Kaupan Keskusliitto, Suomen Henkikirjoittajayhdistys ry sekä Suomen Kuntaliitto*)

Suomen Pankkiyhdistys kannattaa mietinnön perusajatusta, jonka mukaan henkilö voisi itse varautua mahdolliseen toimintakykynsä heikkenemiseen antamalla valtakirjan valitsemalleen henkilölle. Yhdistys kuitenkin pitää edunvalvontavaltuutusta melko raskaana menettelynä taloudellisesti vähämerkityksellisten asioiden hoitamiseen. Yhdistys esittää, että edunvalvontavaltuutus ei saisi entisestään nostaa tosiasiallista kynnystä hakea edunvalvojan määräämistä silloin, kun siihen on tarvetta.

Eräät lausunnonantajat viittaavat Ruotsissa valmisteltavaan asioiden hoitamista ns. sijaisen (ställföreträdare) avulla koskevaan sääntelyyn ja katsovat, että tämäläisen järjestelmän luominen myös Suomeen olisi edunvalvontavaltuutusta tarkoituk-

senmukaisempi tapa pyrkiä vähentämään edunvalvontojen määrää. (*Kemin, Lapin, Porvoon ja Turun maistraatit, Alzheimer-keskusliitto ry ja Suomen Pankkiyhdistys*)

Porvoon maistraatti huomauttaa, että holhoustoimilakiin olisi mahdollista ottaa säännökset järjestelystä, jonka avulla henkilö voisi kirjauttaa vastaisen varalle lausuman siitä, kenet hän haluaa edunvalvojakseen, jos hän tulee kykenemättömäksi hoitamaan asioitaan. Tällöin erillistä edunvalvontavaltuutusinstituutiota ei välttämättä tarvittaisi.

Raaseporin käräjäoikeus ja Espoon maistraatti eivät pidä ehdotettua lakia erityisen tarpeellisena.

3.1.2 Edunvalvontavaltuutuksen sisältö

Työryhmän ehdotus

Valtuuttaja määritteli itse ne asiat, jotka valtuutus kattaa. Valtuutus voisi olla luonteeltaan yleinen tai valtuuttaja voisi valtakirjassa yksilöidä ne oikeustoimet, joihin valtuutetulla on kelpoisuus. Valtuutetulle ei kuitenkaan voitaisi antaa kelpoisuutta edustaa päämiestään asioissa, jotka korostetusti koskevat päämiehen henkilöä. Jos edunvalvontavaltuutus koskee muita päämiehen henkilöön liittyviä asioita, valtuutettu voisi sen nojalla edustaa päämiestään ainoastaan, jos viimeksi mainittu ei sinä ajankohtana, jolloin päätös on tehtävä, kykene ymmärtämään päätettävän asian merkitystä.

Lausunnonantajien kannanotot

Sosiaali- ja terveysministeriö esittää, että henkilöä koskevien asioiden hoitamista varten annettua edunvalvontavaltuutusta ja siihen liittyviä tulkintoja olisi tarpeen käsitellä laajemmin hallituksen esitystä valmisteltaessa. Mietinnön perusteella jää tulkinnanvaraiseksi muun muassa kysymys siitä, voiko valtuutettu antaa suostumuksen päämiehen toimittamiseksi hoitoon esimerkiksi vanhainkotiin tai muuhun sosiaali- tai terveydenhuollon toimintayksikköön.

Samaan ongelmakenttään kiinnittää huomiota myös *Suomen Kuntaliitto*. Se toteaa muun muassa, että psykiatrista sairaalahoitoa ei tulisi asettaa eri asemaan kuin muuta hoitoa, kuten mietinnön perusteluissa on tehty. Lisäksi ainakin lain esitöissä olisi hyvä mainita salassa pidettävien tietojen luovuttamista ja henkilötietojen käsittelemistä koskevien suostumusten antaminen osana niitä henkilöä koskevia asioita, joihin valtuutetun edustusvalta voidaan ulottaa.

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta esittää, että olisi syytä harkita, tulisiko lakiehdotuksessa korostuneemmin tuoda esiin se, että valtuutus voi käsittää kaksi kokonaan toisistaan poikkeavaa osa-aluetta: taloudelliset asiat ja henkilöä koskevat asiat.

Alzheimer-keskusliitto ry kiinnittää huomiota kysymykseen, mikä olisi edunvalvontavaltuutuksen suhde potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) mu-

kaiseen hoitotahtoon. Sen mielestä tätä tulisi tarkastella yksityiskohtaisemmin hallituksen esityksessä.

Oulun käräjäoikeus ehdottaa lakiehdotuksen 2 §:n 1 momentin sanamuodon täsmenämistä siten, että valtuutettu voitaisiin oikeuttaa edustamaan valtuuttajaa sellaisissa tämän henkilöä koskevissa asioissa, joiden merkitystä valtuuttaja ei *myöhemmin* kykene ymmärtämään.

Vantaan käräjäoikeus kiinnittää huomiota siihen, että lakiehdotuksen 2 §:ssä käytetty ilmaisu, jonka mukaan valtuutettu voidaan oikeuttaa edustamaan valtuuttajaa tämän omaisuutta koskevissa ja muissa taloudellisissa *asioissa*, poikkeaa holhouslain 29 §:stä, jonka mukaan edunvalvojan edustusvalta voi koskea päämiehen omaisuutta ja taloudellisia asioita koskevia *oikeustoimia*.

Tietosuojavaltuutettu katsoo, että lakiehdotuksen yhteydessä on syytä arvioida, onko valtuutetulla oikeus valtuuttajan puolesta tarkastaa tätä koskevat henkilökisteriin talletetut tiedot.

Kemin maistraatti asettaa kyseenalaiseksi, onko edunvalvontavaltuutuksen osalta tarpeen soveltaa poikkeuksettomasti periaatetta, jonka mukaan henkilöä koskevissa asioissa edustusvallan olemassa oloa arvioitaessa olisi ratkaisevaa se, kykeneekö valtuuttaja ymmärtämään asian merkityksen sillä hetkellä, jolloin valtuutusta olisi käytettävä.

Lapin maistraatti toteaa, että mietinnöstä ei löydy kannanottoa siihen, olisiko mahdollista tehdä sellainen edunvalvontavaltuutus, joka olisi siirrettävä tai jossa valtuutetuksi määrätään oikeushenkilö. Maistraatti katsoo, että laissa tulisi olla selvemmat säännökset siitä, minkälaisiin tilannemuutoksiin valtuutuksella on mahdollisuus varautua. *Omaishoitajat ja Läheiset – Liitto ry* pitää samoin tärkeänä, että edunvalvontavaltuutus voisi sisältää myös varajärjestelmän tilanteissa, joissa valtuutettu ei enää ole itsekään toimintakykyinen. Valtuutusta tehtäessä tulisi voida asettaa esimerkiksi ensisijainen ja toissijainen valtuutettu tällaisia tilanteita varten.

Vaasan maistraatti katsoo, että edunvalvontavaltuutus tulisi voida antaa yksityishenkilön lisäksi esimerkiksi julkiselle oikeusavustajalle.

Rovaniemen kaupungin yleinen edunvalvoja kiinnittää huomiota ongelmiin, joita voi syntyä, jos valtuutus on rajoitettu koskemaan päämiehen asioiden hoitoa kovin kapea-alaisesti.

3.1.3 Valtakirjan tekeminen ja edunvalvontavaltuutuksen antaminen

Työryhmän ehdotus

Valtakirja olisi tehtävä kirjallisesti kahden esteettömän todistajan ollessa samanaikaisesti läsnä. Todistajien olisi tehtävä valtakirjaan merkintä valtuuttajan kyvystä ymmärtää valtakirjan merkitys ja muistakin seikoista, joiden he katsovat vaikuttavan valtakirjan pätevyYTEEN. Ehdotetut valtakirjan tekemistä koskevat säännökset vastaavat asiallisesti testamentin muotovaihtimuksia. Lisäksi lakiin otettaisiin säännös siitä, mitkä seikat valtakirjasta on vähintään käytävä ilmi.

Edunvalvontavaltuutus annettaisiin luovuttamalla valtakirja valtuutetun haltuun tai muutoin ilmoittamalla siitä valtuutetulle.

Lausunnonantajien kannanotot

Useat lausunnonantajat pitävät valtakirjan muotoa koskevia säännöksiä tarpeellisina ja perusteltuina. (*Joensuun, Jämsän ja Lapin maistraatit, Käräjäoikeustuomarit ry sekä Suomen Asianajajaliitto*)

Useat lausunnonantajat katsovat, että valtakirjan laatimista varten tulisi lakiin otettavan valtuuden nojalla vahvistaa lomake tai muu malli. Vahvistetun lomakkeen käyttämisen ei kuitenkaan tarvitsisi olla valtuutuksen pätevyYDEN edellytys. (*Tampereen käräjäoikeus, Hämeenlinnan, Kotkan ja Vaasan maistraatit, Suomen Henkikirjoittajayhdistys ry, Suomen Pankkiyhdistys sekä Vanhustyön keskusliitto*)

Joukko lausunnonantajia katsoo, että valtakirja tulisi voida tehdä viranomaisen, esimerkiksi julkisen notaarin edessä. Lausunnoissa katsotaan, että tämä muun muassa vähentäisi valtuuttajaan kohdistuvan taivuttelun riskiä, edistäisi valtakirjan antamista ja sisältöä koskevaa harkintaa sekä vähentäisi valtakirjan tekemishetken olosuhteisiin liittyviä epäselvyyksiä ja niistä johtuvia riitoja. (*Tampereen käräjäoikeus, Porvoon maistraatti, Suomen Dementiahoitoyhdistys ja Suomen Pankkiyhdistys*)

Joukko lausunnonantajia katsoo, että valtakirja tulisi viranomaisen toimesta rekisteröidä jo sen laatimis- tai antamisvaiheessa. Näin muun muassa varmistettaisiin se, että valtuuttajalle ei erehdyksessä määrätä edunvalvojaa, kun valtuutuksen olemassaolosta ei tiedetä. (*Ålands tingsrätt, Vaasan maistraatti, Alzheimer-keskusliitto ry, Käräjäoikeustuomarit ry sekä Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto ry*)

Rovaniemen kaupungin yleinen edunvalvoja ja Alzheimer-keskusliitto ry esittävät, että laissa tai esitöissä voisi olla ohjeellinen maininta siitä, että valtakirjaan on liitettävä lääkärinlausunto valtuuttajan terveydentilasta.

Oulun käräjäoikeus toteaa, että tiukkoihin muotosäännöksiin liittyy se epäkohta, että tietyissä tilanteissa valtuutus voitaisiin vasta vuosien kuluttua todeta oikeudellisesti vaikutuksettomaksi muotovirheen perusteella. Käräjäoikeus ehdottaa, että valtakir-

jan muotoa koskevassa pykälässä todettaisiin nimenomaisesti todistajien esteettömyyttä koskeva vaatimus. Lisäksi muotoon tulisi kuulua päiväyksen ilmeneminen myös itse valtakirjasta eikä vain todistajanlausumasta. Käräjäoikeus esittää harkittavaksi, tulisiko erilliselle asiakirjalle laaditun todistuslausuman olla yhtä todistusvoimainen kuin valtakirjaan kirjatun todistuslausuman.

Ålands tingsrätt kiinnittää huomiota siihen, että valtakirjan muotoa koskevasta hakiehdotuksen 4 §:stä ei ilmene, että kysymys on niin sanotusta varsinaisesta muoto säännöksestä. Se toteaa myös, että olisi selkeämpää, jos edunvalvontavaltuutuksen antamista koskevassa 7 §:ssä mainittaisiin yksinomaisena valtuutuksen antamistapana valtakirjan luovuttaminen valtuutetun haltuun.

Jämsän maistraatti kiinnittää huomiota siihen, että valtakirjasta tulisi henkilön yksilöimiseksi ilmetä valtuuttajan syntymäaika. Tämän ei kuitenkaan tulisi olla ehdoton muotovaatimus. Maistraatti katsoo, että edunvalvontavaltuutuksessa on ehdottomasti oltava todistuslausuma.

Kemin maistraatti pitää valtakirjan todistajien esteellisyyden osalta ehdotettua sääntelyä tarpeettoman tiukkana.

Vaasan maistraatti huomauttaa, että valtakirjan todistajien saattaa olla vaikea luotettavasti lausua valtuuttajan kyvystä ymmärtää valtakirjan merkitys, jos valtakirjan sisältöä ei näytetä heille.

3.1.4 Edunvalvontavaltuutuksen voimaantulo

Työryhmän ehdotus

Edunvalvontavaltuutus ei tulisi voimaan ennen kuin holhousviranomainen on vahvistanut sen. Ennen valtuutuksen vahvistamista holhousviranomainen tutkisi sen, että valtuuttaja on ollut kelpoinen tekemään valtakirjan, että valtakirja on asianmukaisesti laadittu ja että valtuuttaja on laissa edellytetyin tavoin tullut pääasiallisesti kykenemättömäksi huolehtimaan valtuutuksen käsittämistä asioista. Valtuutusta ei saisi vahvistaa, jos on perusteltua syytä epäillä, että valtuutettu on kykenemätön tai sopimaton toimimaan valtuutettuna.

Lausunnonantajien kannanotot

Useat lausunnonantajat kannattavat sitä, että edunvalvontavaltuutuksen voimaantulo edellyttäisi holhousviranomaisen vahvistamista. (*Kansaneläkelaitos, Joensuun maistraatti, Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Suomen Pankkiyhdistys, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto ry ja Vanhustyön keskusliitto*)

Joukko lausunnonantajia katsoo, että edunvalvontavaltuutuksen vahvistamista koskeva asia tulisi saattaa ehdotettua tehokkaammin valtuuttajan läheisten tietoon. Lau-

sunnoissa esitetään erilaisia ehdotuksia säännöksiksi, joilla tämä voitaisiin turvata. (*Tampereen käräjäoikeus, Rovaniemen kaupungin yleinen edunvalvoja, Alzheimerkeskusliitto ry ja Käräjäoikeustuomarit ry*)

Useat lausunnonantajat esittävät huomautuksia edunvalvontavaltuutuksen vahvistamiseen liittyvästä holhousviranomaisen tutkimisvelvollisuudesta. Erityisesti pidetään ongelmallisena sen tutkimista holhousviranomaisessa, onko valtuuttaja ollut valtakirjan tehdessään oikeustoimikelpoinen. (*Raaseporin ja Tampereen käräjäoikeudet, Espoon, Hämeenlinnan ja Porin maistraatit sekä Suomen Henkikirjoittajayhdistys ry*) Ratkaisuksi ehdotetaan muun muassa sitä, että holhousviranomaisen tulisi vahvistusmenettelyssä tutkia vain se, että valtakirja on muodollisesti oikein tehty ja että valtuuttaja on tullut kykenemättömäksi hoitamaan valtuutuksen piiriin kuuluvia asioita. Kysymys valtuuttajan oikeustoimikelpoisuudesta valtakirjan tekemisen hetkellä olisi sitä vastoin tarvittaessa saatettava kanteella yleisen tuomioistuimen tutkittavaksi.

Muita huomautuksia holhousviranomaisen tutkimisvelvollisuudesta edunvalvontavaltuutusta vahvistettaessa:

- ◆ *Vantaan käräjäoikeus* katsoo, että holhousviranomaiselta voidaan edellyttää, että se valtuutusta vahvistaessaan säännönmukaisesti selvittää valtuutetun kyvyn ja sopivuuden tehtäväänsä. Holhousviranomaisen tulisi voida turvautua muun muassa rikosrekisteritietoihin. Holhousviranomaisen tulisi myös lähtökohtaisesti kuulla valtuutettua henkilökohtaisesti. Myös *Porin maistraatti* katsoo, että hyväksikäyttötilanteiden välttämiseksi maistraatin tulisi valtuutuksen vahvistamisvaiheessa ainakin jossakin määrin tutkia valtuutetun kykyä ja sopivuutta tehtävään.
- ◆ *Espoon maistraatin* mukaan jää epäselväksi, onko maistraatilla harkintavaltaa edunvalvontavaltuutuksen vahvistamisessa esimerkiksi tilanteessa, jossa valtakirja sisältää selkeästi kohtuuttomia ehtoja valtuutetun palkkion osalta.
- ◆ *Hämeenlinnan maistraatti* katsoo, että valtuutuksen vahvistamisvaiheessa maistraatilla tulisi olla selkeästi määritellyt selvittämiselvitteet sekä kohtuulliset työvälineet näin määritellyn selvittämistyön tekemiseen. Käytännössä ongelmaksi tulisi muodostumaan muun muassa valtakirjan todistajien kelpoisuuden tutkiminen. Lisäksi maistraatti katsoo, että valtuuttajan kuulemisvelvoitteen sisältö jää ehdotuksessa epäselväksi.
- ◆ *Joensuun maistraatti* toteaa, että holhousviranomaisen rooli ei voine ulottua lainkaan valtakirjan sisällölliseen tulkintaan. Tästä voi käytännössä kuitenkin aiheutua pulmia. Maistraatti kiinnittää lisäksi huomiota kysymykseen, olisiko valtakirjassa määrätyn sijaisinkin sopivuutta selvitettävä ja missä vaiheessa.
- ◆ *Pielisen-Karjalan maistraatti* esittää, että maistraatilla tulisi olla oikeus ja/tai velvollisuus siirtää esimerkiksi sisällöllisesti epäselvät valtuutukset ennen vahvistamista käräjäoikeudelle, joka ottaisi kantaa valtuutuksen hyväksyttävyyteen. Vaihtoehtoisesti maistraatti voisi tehdä käräjäoikeudelle hakemuksen, jossa sopivilta osin pyydetäisiin käräjäoikeutta ottamaan kantaa valtuutuksen tai sen tiettyjen ehtojen hyväksyttävyyteen tai tulkitsemaan valtuutuksen ehtoja.

- ◆ *Porvoon maistraatti* katsoo, että lakiin tulisi ottaa säännös siitä, miten menettelyyn, jos valtuutetulle valtakirjassa annettu tehtävä tai valtakirjan sisältö muuten on epäselvä tai tulkinnanvarainen. Sen seikan, ettei lakiehdotuksen 24 §:ssä oleva luettelo selvittämiskeinoista ole tyhjentävä, tulisi ilmetä itse lakitekstistä.
- ◆ *Suomen Henkikirjoittajayhdistys ry* toteaa, että käytännössä ongelmaksi tulee muodostumaan muun muassa valtakirjan todistajien kelpoisuuden tutkiminen. Käytännössä kelpoisuus voitaisiin todeta vain siten, että todistajat vakuuttavat olevansa lain 6 §:n mukaan kelpoisia todistamaan. Yhdistys esittää myös, että vahvistusmenettelyyn liittyviä kuulemista koskevia säännöksiä ja perusteluja tulee vielä selkeyttää.

Oulun käräjäoikeus ja Espoon maistraatti esittävät, että jatkovalmistelussa tulisi ottaa kantaa siihen, voidaanko valtuutus vahvistaa tulemaan voimaan vain osaksi.

Jämsän maistraatti katsoo, että ensisijaisena selvityksenä valtuuttajan toimintakyvystä tulisi esittää lääkärinlausunto. Maistraatti toteaa valtuutetun ennakkolista toimivaltaa koskevan säännöksen osalta, että kiireelliset toimet pitäisi arvioida objektiivisesti.

Kokkolan maistraatti katsoo, että edunvalvontavaltuutuksen vahvistamisen edellytykseksi tulisi säätää muun ohella se, että järjestely on tarpeen sellaisten asioiden hoitamiseksi, jotka vaativat hoitoa eli eivät muutoin hoituisi.

Oulun maistraatti katsoo, että muutoksenhaku valtuutuksen vahvistamista koskevästä päätöksestä voisi olla yhtenäinen holhoustoimilakiin ehdotetun muutoksenhakusääntelyn kanssa. Käytännössä voi tulla tilanne, jossa maistraatti ei voi vahvistaa valtuutusta, mutta havaitsee, että valtuuttaja on edunvalvojan tarpeessa. Tällöin lakiehdotuksen säännökset johtaisivat siihen, että valtuutettu voisi tehdä valituksen hallinto-oikeudelle ja maistraatti hakemuksen edunvalvojan määräämisestä käräjäoikeudelle. Jos oikaisua valtuutuksen vahvistamista koskevaan päätökseen haettaisiin käräjäoikeudelta, asia voitaisiin käsitellä siellä yhtenä kokonaisuutena.

Suomen Pankkiyhdistys toteaa, että edunvalvontavaltuutusta vahvistettaessa holhousviranomaisen tietoon tulisi yleensä valtuuttajan terveydentilaa koskevia seikkoja, jotka mahdollistaisivat myös edunvalvojan määräämisen. Jos valtuutus on sisällöltään niin kapea-alainen, että henkilö on tosiasiansa edunvalvonnan tarpeessa, holhousviranomaisella tulisi olla velvollisuus ryhtyä tarvittaessa toimiin edunvalvojan määräämiseksi.

3.1.5 Edunvalvontavaltuutuksen lakkaaminen ja peruuttaminen

Työryhmän ehdotus

Valtuuttaja voisi peruuttaa edunvalvontavaltuutuksen, jos hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen. Lupaus olla peruuttamatta edunvalvontavaltuutusta ei olisi sitova. Jos edunvalvontavaltuutus on jo tullut voimaan, peruuttamisen voimaantulo edellyttäisi kuitenkin sitä, että holhousviranomaisen on vahvistanut peruuttamisen. Ennen vahvistamista tutkittaisiin se, että päämies kykenee ymmärtämään peruuttamisen merkityksen.

Peruuttamisen ohella edunvalvontavaltuutus lakkaisi myös, kun valtuuttaja kuolee. Edunvalvojan määrääminen valtuuttajalle voi myös aiheuttaa sen, että valtuutus lakkaa tai rajoittuu. Valtuutetun toimivalta rajoittuisi olennaisesti myös, jos valtuuttaja asetetaan konkurssiin. Valtuutettu ei tässä tilanteessa olisi kelpoinen tekemään sellaisia oikeustoimia, joita valtuuttaja ei konkurssiin asettamisen vuoksi voi tehdä.

Lausunnonantajien kannanotot edunvalvontavaltuutuksen peruuttamisen osalta

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta ja Kirkkohallitus puoltavat ehdotettuja valtuutuksen peruuttamista koskevia säännöksiä.

Tampereen käräjäoikeus kiinnittää huomiota siihen, että lakiehdotuksen 11 §:n 2 momentissa käytetään harhaanjohtavaa ilmaisua, jonka mukaan ennen valtuutuksen voimaantuloa voitaisiin ilmoittaa, ettei valtuutus ”enää” ole voimassa.

Hämeenlinnan hallinto-oikeus esittää harkittavaksi, olisiko edunvalvontavaltuutuksen peruuttamisen vahvistamista koskevassa asiassa annetun hallinto-oikeuden päätöksen täytäntöönpanokelpoisuudesta selkeyden vuoksi säädettävä erikseen.

Rovaniemen hallinto-oikeus katsoo, että lakiehdotuksen 10 ja 26 §:ssä käytetty ilmaisu ”kykenee ymmärtämään peruuttamisen merkityksen” on harhaanjohtava. Hallinto-oikeus ehdottaa säännösten täsmentämistä tältä osin.

Jämsän maistraatti katsoo, että edunvalvontavaltuutuksen peruuttamista koskevassa säännöksessä tulisi olla maininta siitä, että valtuuttajalla tai valtuutetulla on velvollisuus ilmoittaa maistraatille, että valtuutus on peruutettu.

Mikkelin kaupungin yleinen edunvalvonta esittää, että valtuuttajan tulisi voida peruuttaa edunvalvontavaltuutus terveydentilansa kohentuessa. Tästä tulisi esittää selvitys holhousviranomaiselle.

Suomen Asianajajaliitto toteaa valtuutuksen peruuttamista koskevan 10 §:n osalta, että joissakin tapauksissa saattaa käydä niin, että valtuutettu ei ole halukas palauttamaan eikä hävittämään valtakirjaa. Olisi syytä pohtia, voisiko valtuuttaja ilmoittaa valtuutuksen peruuttamisesta holhousviranomaiselle, jolloin se voitaisiin merkitä tiedoksi maistraatissa sen varalta, että valtuutettu myöhemmin pyytää peruutetun

valtuutuksen vahvistamista. Myös *Suomen Pankkiyhdistys* ehdottaa tällaisen sääntelyn ottamista lakiin.

Suomen Henkikirjoittajayhdistys ry toteaa, että valtuutuksen peruuttamisen osalta ehdotettu sääntely johtaisi siihen, että valtuutettu olisi valtuuttajan peruuttamistahdonilmaisusta huolimatta kelpoinen edustamaan valtuuttajaa, kunnes peruuttamisen vahvistamista koskeva päätös on tehty. Tämä asettaisi holhousviranomaiselle lisävaatimuksia käsittelyajan suhteen ja edellyttäisi näin ollen resursseja.

Lausunnonantajien kannanotot muiden lakkaamisperusteiden osalta

Oulun käräjäoikeus katsoo, että edunvalvontavaltuutuksen tulisi jäädä voimaan valtuuttajan kuollessa vastaavasti kuin varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain (228/1929, jäljempänä oikeustoimilaki) mukaisen valtuutuksen.

Vantaan käräjäoikeus toteaa, että edunvalvojan määrääminen vaikuttaisi suoraan valtuutuksen voimassaoloon ja valtuutetun toimivaltaan. Tämän vuoksi holhustoilakiin tulisi lisätä säännös, jonka mukaan valtuutettua on kuultava määrättäessä päämiehelle edunvalvoja, jos päämiehellä on voimassa oleva edunvalvontavaltuutus. Käräjäoikeus esittää lisäksi harkittavaksi, tulisiko lakiehdotusta täsmentää säännöksillä, joiden mukaan tiettyä tehtävää varten annettu edunvalvontavaltuutus lakkaa, kun tehtävä on suoritettu, ja edunvalvontavaltuutus lakkaa, kun valtuutettu julistetaan vajaavaltaiseksi.

Jämsän maistraatti kiinnittää huomiota siihen, että lakiehdotuksessa ei säännellä tilannetta, jossa valtuutettu haluaa luopua tehtävästä. Myös *Käräjäoikeustuomarit ry* esittää harkittavaksi, että lakiin otettaisiin nimenomainen säännös siitä, miten valtuutus lakkaa, jos valtuutettu itse haluaa vapautua tehtävästä.

Vaasan maistraatti esittää, että mietinnön mukaan ei ole riittäviä keinoja vapauttaa sopimattomaksi osoittautunutta valtuutettua nopeasti tehtävästään. Maistraatin mukaan voisi myös olla tarpeen säätää yläikäraja, jonka jälkeen valtuutettu olisi velvollinen jättämään tehtävän.

Mikkelin kaupungin yleinen edunvalvoja esittää, että jos on syytä epäillä valtuutetun toimineen valtuuttajalle vahingollisesti, valtuutus olisi syytä lakkauttaa ja määrätä asioiden hoitajaksi edunvalvoja.

Alzheimer-keskusliitto ry katsoo, että edunvalvontavaltuutuksen lakkaaminen valtuuttajan kuollessa on ongelmallista, jos valtuuttaja tahtoo antaa valtuutetulle varallisuus oikeudellisia määräyksiä hautajaisten järjestämisestä. Mahdollisuutta hautajaistoiveiden esittämiseen edunvalvontavaltuutuksessa tulisi vielä pohtia jatkovalmistelussa.

Vanhustyön keskusliitto pitää tärkeänä, että vanhus saa oikeutensa takaisin, jos hän toipuu ja kykenee jälleen itse hoitamaan asiansa.

3.1.6 Valtuuttajan ja valtuutetun asema

Työryhmän ehdotus

Lakiin otettaisiin säännökset valtuuttajan sidonnaisuudesta valtuutetun tekemään oikeustoimeen, kelpoisuuden tai toimivallan ylittämisen vaikutuksesta, valtuutetun yleisistä velvollisuuksista, valtuutetun esteellisyydestä, valtuutetun oikeudesta lahjoittaa valtuuttajan omaisuutta, valtakirjan muotoa koskevien maakaaren säännösten väistymisestä, valtuutetun sijaisesta, valtuutetun palkkiosta ja kulujen korvaamisesta sekä vahingonkorvausvelvollisuudesta.

Lausunnonantajien kannanotot

Joensuun ja Oulun maistraatit puoltavat lakiehdotuksen 16 §:ää, jonka mukaan valtuutettu ei pääsääntöisesti saisi lahjoittaa valtuuttajan omaisuutta, mutta hän saisi antaa valtuuttajan puolesta lahjan, jonka antamisen perusteet on yksilöity valtakirjassa. *Jämsän maistraatti* puolestaan katsoo, että valtuutetun kelpoisuus antaa edes valtakirjassa määriteltyjä lahjoja voisi aiheuttaa ongelmatilanteita. Lahjoituksen antaminen ei saisi johtaa kohtuuttomaan lopputulokseen ottaen huomioon esimerkiksi valtuuttajan terveydentilasta johtuva varallisuuden muuttuminen.

Kemin maistraatti katsoo, että lakiehdotuksen 16 §:n 3 momentissa oleva säännös, jonka mukaan valtuutetun tulee huolehtia siitä, että valtuuttajan tahto antaa olosuhteisiin nähden tavanomainen ja taloudelliselta merkitykseltään vähäinen lahja voi toteutua, on edunvalvontavaltuutusta koskevassa laissa erikoinen. Maistraatin mukaan siitä voidaan tehdä sellainen johtopäätös, että valtuutus rajoittaisi valtuuttajan omaa toimikelpoisuutta. Esitetty säännös näyttäisi olevan ongelmallinen valtuuttajan itsemääräämisoikeuden kannalta.

Vantaan käräjäoikeus pitää arveluttavana lakiehdotuksen 18 §:ää, jonka mukaan valtuutettu olisi edunvalvontavaltuutuksen perusteella kelpoinen myymään tai muutoin luovuttamaan kiinteistön, hakemaan kiinnitystä taikka perustamaan panttioikeuden kiinteistöön, vaikka valtakirja ei täytäkään maakaarissa (540/1995) säädettyjä valtakirjan yksilöintiä koskevia vaatimuksia.

Useat lausunnonantajat esittävät huomautuksia lakiehdotuksen 19 §:stä, jonka mukaan tuomioistuimien tai valtuutetun pyynnöstä holhousviranomaisen voisi määrätä valtuutetulle sijaisen, jos valtuutettu on sairauden tai esteellisyyden vuoksi taikka muusta syystä tilapäisesti estynyt hoitamasta tehtäväänsä eikä valtakirjassa ole nimetty hänelle sijaista:

- ◆ *Oulun kärjäoikeus* toteaa, että mietinnössä ei ole perusteltu sitä, miksi kärjäoikeudella tulee olla toimivalta määrätä valtuutetun sijainen. Toimivallasta seuraa, että muutoksenhaku edunvalvontavaltuutusasioissa on ehkä tarpeettoman monitahoinen. Myös *Kärjäoikeustuomarit ry* pitää riittävänä, että sijaisen määrää aina maistraatti ja enintään muutoksenhaku maistraatin päätöksestä osoitetaan kärjäoikeudelle.
- ◆ *Vantaan kärjäoikeus* katsoo, että valtuutetulla ei ole oikeudellista intressiä saattaa hänen hakemuksensa mukaisesti ratkaistua sijaisen määräämistä koskevaa asiaa kärjäoikeuden tutkittavaksi.
- ◆ *Joensuun maistraatti* puoltaa sitä, että valtuutetun sijainen rinnastetaan lakiehdotuksessa edunvalvojan eikä valtuutettuun.
- ◆ *Kemin maistraatti* toteaa, että lakiehdotuksen 19 §:stä ei käy selvästi ilmi, lakkaako valtuutetun sijaisen tehtävä eturistiriitatilanteessa tehtävän tultua loppuun suoritetuksi, vaikka pykälän 3 momentissa tarkoitettua ilmoitusta ei tehdä holhousviranomaiselle. Asia tulisi jatkovalmistelussa selventää. Maistraatti kyseenalaistaa ehdotetun sääntelyn tarkoituksenmukaisuuden siltä osin kuin valtuutetun sijainen rinnastettaisiin edunvalvojan. Maistraatin mielestä olisi riittävä, että valtuutetun sijaisen asema ja kelpoisuus vastaisi valtakirjassa määrättyä valtuutusta.
- ◆ *Pielisen-Karjalan maistraatti* ei pidä ehdotettua sääntelyä onnistuneena siltä osin kuin valtuutetun sijainen voitaisiin nimetä myös valtakirjassa. Sijaisen toimivallan tulisi aina edellyttää maistraatin tai kärjäoikeuden päätöstä.

Useat lausunnonantajat esittävät huomautuksia lakiehdotuksen 20 §:stä, jonka mukaan valtuutetulla olisi oikeus saada valtuuttajan varoista korvaus tarpeellisista kuluistaan sekä tehtävänsä laatuun ja laajuuteen nähden kohtuullinen palkkio, jollei palkkiosta ja kulujen korvaamisesta ole sovittu eikä valtuuttaja ole niistä määrännyt. Lausunnoissa pidetään epäselvänä muun muassa sitä, kuka tai mikä taho määrää palkkion, jos siitä ei ole sovittu, ja mikä on holhousviranomaisen rooli asiassa. (*Raaseporin kärjäoikeus, Joensuun, Jämsän, Oulun ja Pielisen-Karjalan maistraatit sekä Espoon kaupungin edunvalvontatoimisto*)

Jyväskylän kärjäoikeus katsoo, että lakiin tulisi ottaa holhoustoimilain 14 §:ää asiallisesti vastaava säännös, jonka mukaan edunvalvontavaltuutuksen vahvistaminen ei estä valtuuttajaa itse vallitsemasta omaisuuttaan tai tekemästä oikeustoimia. Lisäksi kärjäoikeus katsoo, että valtuutetun ei tulisi olla korvausvastuussa lievällä tuottamuksella aiheuttamastaan vahingosta.

Ålands tingsrätt esittää ainakin hallituksen esityksen perusteluissa tarkasteltavaksi kysymystä siitä, voidaanko valtuuttajalle osoitettu haaste antaa aina tiedoksi valtuutetulle vai onko valtakirjan tällöin oltava yksilöity.

Mikkelin kaupungin yleinen edunvalvonta katsoo, että laissa tulisi ottaa huomioon tilanne, jossa valtuuttaja on antanut valtuutuksen myydä kiinteää omaisuutta ja ostoparjous on hyväksytty, mutta valtuuttaja kuolee ennen kaupantekoa.

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta katsoo, että valtakirjan haltuunsa saaneella valtuutetulla tulisi olla velvollisuus ilmoittaa joko toimintakelpoiselle valtuuttajalle tai tämän tilan jo huononnutta holhousviranomaiselle siitä, ettei hän enää halukaan ryhtyä tehtävään.

Suomen Pankkiyhdistys ehdottaa harkittavaksi säännöstä, jonka mukaan edunvalvontavaltuutuksen saaneella valtuutetulla olisi oikeus peruuttaa valtuuttajan antamia muita valtuutuksia, jollei tätä ole valtakirjassa kielletty.

3.1.7 Valtuutetun toiminnan valvonta ja oikeustoimien luvanvaraisuus

Työryhmän ehdotus

Valtuutetun olisi tehtävänsä alkaessa annettava holhousviranomaiselle luetelo päämiehensä niistä varoista ja veloista, joiden osalta hänellä on kelpoisuus edustaa päämiestään. Valtuutettu olisi myös velvollinen pitämään tiliä toimenpiteistään ja antamaan holhousviranomaiselle tilin tämän sitä pyytäessä. Valtuutetulla ei sitä vastoin olisi suoraan lakiin perustuvaa velvollisuutta antaa jaksottain tili.

Päämies voisi kuitenkin tehostaa valvontaa asettamalla valtuutetulle velvollisuuden tehdä määräjain holhousviranomaiselle tili. Päämies voisi myös määrätä, että joku tai kaikki niistä oikeustoimista, joihin edunvalvoja tarvitsee holhousviranomaisen luvan, ovat luvanvaraisia myös valtuutetun tekeminä.

Lausunnonantajien kannanotot

Useat lausunnonantajat katsovat, että holhousviranomaisen tulisi valvoa valtuutetun toimintaa kattavammin kuin mietinnössä on ehdotettu:

- ◆ *Vantaan käräjäoikeus* katsoo, että oikeustoimien luvanvaraisuus ja valtuutetun säännöllinen tilinantovelvollisuus tulisi säätää pääsäännöiksi, joista valtuuttaja voisi halutessaan määrätä toisin. Tällöin valtuutuksen jääminen vaille valvontaa perustuisi aina tietoiseen harkintaan. Käräjäoikeus katsoo, että myös velvollisuuden antaa päätöstitili holhousviranomaiselle tulisi olla lähtökohtana.
- ◆ *Jämsän maistraatti* asettaa kyseenalaiseksi, miten valtuuttaja kykenisi itse ilmoittamaan esimerkiksi sen, miltä ajalta tili tulisi tehdä. Luvanvaraisuuden riippuvuus valtakirjassa olevista määräyksistä edellyttäisi valtuuttajalta hyvää tietämystä holhousvoimilain sisällöstä. Maistraatti katsoo, että omaisuusluettelon antamisen viranomaiselle tulisi olla ankarammin säännelty kuin nykyisin edunvalvonta-asioissa. Maistraatti toteaa vielä, että vaikuttaa oudolta, että

maistraatti voisi vapauttaa valtuutetun tilivelvollisuudesta, vaikka tilivelvollisuus perustuu valtakirjassa olevaan määräykseen.

- ◆ *Pielisen-Karjalan maistraatti* kannattaa sinänsä sitä, että viranomaisvalvonta lähtökohtaisesti on suhteellisen suppea, mutta sitä voidaan valtakirjaan otettavilla määräyksillä laajentaa. Maistraatti kuitenkin ehdottaa, että maistraatti voisi velvoittaa valtuutetun hakemaan tiettyihin oikeustoimiin maistraatin luvan, vaikka valtakirjassa ei olisikaan tätä tarkoittavaa määräystä.
- ◆ *Vaasan maistraatti* katsoo, että valtuuttajan ei tulisi voida kokonaan vapauttaa valtuutettua tilivelvollisuudesta. Sen sijaan tili voitaisiin antaa yleispiirteisenä ja melko harvoin, esimerkiksi kolmen tai viiden vuoden välein. Myös *Suomen Asianajajaliitto* esittää vielä harkittavaksi, voitaisiinko valtuutetulta, jolla ei ole säännöllistä tilinantovelvollisuutta, vaatia esimerkiksi vuosittain ainakin pääpiirteittäinen kertomus valtuuttajan asioiden hoitamisesta. *Rovaniemen kaupungin yleinen edunvalvoja* ehdottaa samoin, että valtuutetulla tulisi olla velvollisuus esittää vuosittain ainakin jonkinlainen selonteko toiminnastaan.
- ◆ *Espoon kaupungin edunvalvontatoimisto* katsoo, että holhoustoimilain säännösten luvanvaraisista oikeustoimista tulisi koskea myös valtuutettua. Edunvalvontatoimisto pitää lisäksi valtuuttajan oikeusturvan kannalta ongelmallisena sitä, että valtuutetulla olisi tilinantovelvollisuus vain silloin, kun valtuuttaja on niin määrännyt. Valtuuttajan oikeusturvan kannalta olisi parasta, jos valtuutettu olisi lähtökohtaisesti tilinantovelvollinen samalla tavalla kuin edunvalvoja. Samalla kannalla on *Jyväskylän kaupungin yleinen edunvalvonta*.
- ◆ *Suomen Pankkiyhdistys* katsoo, että holhousviranomaisen tilivalvonta olisi tarpeen, jos valtuutus koskee taloudellisesti merkittävien asioiden hoitamista. Pankkiyhdistyksen mielestä pitäisi joko säätää tilinpito ja sen esittäminen holhousviranomaiselle valtuutetun velvollisuudeksi vastaavasti kuin holhoustoimilaissa tai rajata edunvalvontavaltuutuksen käyttöalaa siten, ettei se voisi koskea hyvin merkittävien taloudellisten asioiden hoitamista.
- ◆ *Vanhustyön keskusliitto* pitää riittävää valvontaa tärkeänä väärinkäytösten estämiseksi.

Käräjäoikeustuomarit ry pitää ehdotettua valvontajärjestelmää riittävänä. *Omaishoitajat ja Läheiset – Liitto ry* katsoo, että omaishoitotilanteissa on hyvä, että tilivelvollisuus on mahdollisimman yksinkertainen ja joustava.

Joensuun maistraatti toteaa, että niukkojen resurssien vallitessa on vaarana, ettei tilejä pyydetä juuri lainkaan maistraatin omasta aloitteesta, vaan vain tilanteissa, joissa holhousviranomaisen tietoon on tullut jotakin sellaista, joka on antanut aiheen epäillä valtuutetun toiminnan luotettavuutta. Ilman ohjeistusta käytännöt eri holhousviranomaisissa voivat muodostua hyvin kirjaviksi.

Kemin maistraatti esittää, että valtuutetun velvollisuutta tilin antamiseen koskevan 31 §:n 2 momentin perusteluissa olisi syytä todeta korostetummin, että maistraatti voisi pyytää tiliä silloin, kun on epäiltävissä väärinkäytöksiä. Pelkkä omaisuuden määrä tuntuu huonolta kriteeriltä.

Vaasan maistraatti katsoo, että 31 §:n 2 momentin sanamuotoa voitaisiin muuttaa muotoon, jonka mukaan holhousviranomainen voi pyytää valtuutettua antamaan tilin tehtävänsä hoitamisesta, jos siihen *maistraatin mielestä* on syytä.

Oulun maistraatti katsoo, ettei ole välttämätöntä, että holhousviranomainen tarkastaa valtuutetun tilit. Valtuuttajan tulisi voida halutessaan määrätä, että tilit tarkastaa jokin yksityinen taho.

Oulun ja Pielisen-Karjalan maistraatit puoltavat sitä, että valtuutettu veloitetaan antamaan päätöstilä maistraatin asemesta sille, jolla on oikeus omaisuuden vastaanottamiseen. *Pielisen-Karjalan maistraatti* kuitenkin toteaa, että sen seikan, että päätöstilä ei voitaisi edes valtakirjaan otetulla määräyksellä määrätä annettavaksi holhousviranomaiselle, tulisi ilmetä selvemmin laista. Saman huomautuksen esittää *Joensuun maistraatti*.

3.1.8 Edunvalvontavaltuutuksen rekisteröinti

Työryhmän ehdotus

Jos edunvalvontavaltuutus koskee valtuuttajan edustamista tämän taloudellisissa asioissa, holhousviranomaisen olisi vahvistaessaan valtuutuksen merkittävä se holhousasioiden rekisteriin. Rekisteröintiin sovellettaisiin soveltuvin osin holhousvoimilain säännöksiä.

Lausunnonantajien kannanotot

Vantaan käräjäoikeus toteaa, että jos edunvalvontavaltuutusta ei ole vahvistettu Suomessa, valtuutuksen rekisteröinti jäisi ehdotuksen mukaan riippumaan siitä, saako holhousviranomainen tiedon valtuutuksesta. Lakiin perustuva valtuutetun ilmoitusvelvollisuus loisi pohjan sille, että holhousasioiden rekisteri kattaisi kaikki holhousviranomaisen valvonnan alla olevat valtuutukset.

Kansaneläkelaitos esittää, että sen tulisi tehtävänsä hoitamista varten saada sähköisesti riittävän yksilöidyt tiedot edunvalvontavaltuutuksen sisällöstä ja valtuutuksessa mahdollisesti tapahtuvista muutoksista.

Tietosuojavaltuutettu katsoo, että edunvalvontavaltuutuksen rekisteröinnin osalta ehdotettu sääntely ei täytä yksityiskohtaisen säätämisen vaatimusta. Muun muassa rekisterin keskeisen tietosisällön olisi ilmentävä laista. Tietosuojavaltuutettu esittää lausunnossaan ehdotuksensa rekisteröintiä koskevien säännösten täsmentämiseksi.

Väestörekisterikeskus toteaa, että holhousasioiden rekisterin uudistaminen on suunnitteilla. Edunvalvontavaltuutuksen edellyttämien muutosten toteuttaminen uudistustyön yhteydessä on mahdollista tehdä vähäisin lisäkustannuksin. Sen sijaan edunvalvontavaltuutusten kirjaamisen edellyttämien muutosten toteuttamisesta vielä nyt käytössä olevaan holhousasioiden rekisteriin aiheutuisi merkittävät kustannukset.

Väestörekisterikeskus katsoo, että tieto vahvistetusta edunvalvontavaltuutuksesta tulisi kirjata myös väestötietojärjestelmään väestötietolain (507/1993) 4 §:ssä tarkoitettuna henkilön toimivaltaisuutta koskevana tietona. Väestörekisterikeskuksen käsityksen mukaan edunvalvontavaltuutuksen kirjaaminen väestötietojärjestelmään ei edellytä muutoksia ainakaan väestötietolakiin. Edunvalvontavaltuutusta koskevien tietojen tallentaminen väestötietojärjestelmään edellyttäisi sovellusmuutoksia, joiden kustannukset tulisivat olemaan joitakin kymmeniätuhansia euroja.

Väestörekisterikeskus tarkastelee lausunnossaan erikseen myös rekisteröinnin toteuttamista tilanteissa, joissa rekisteriin merkittävällä henkilöllä ei ole suomalaista henkilötunnusta.

Väestörekisterikeskus pitää tärkeänä, että tietoteknisten muutosten edellyttämä aika otetaan huomioon annettaessa asiaa koskevaa valtioneuvoston asetusta.

Kemin maistraatti kiinnittää huomiota siihen, että holhousasioiden rekisterin osalta lainsäädäntö ja käytännön tilanne eivät vastaa toisiaan. Käytännössä tiedot edunvalvojen toiminnan valvonnasta eivät ole holhousasioiden rekisterissä, vaan maistraatin asiankäsittelyjärjestelmässä, josta ei ole missään laissa säädetty. Rekisteröintiä koskevat säännökset tulisi saattaa vastaamaan tosiasiallisia olosuhteita.

Alzheimer-keskusliitto ry ja Kirkkohallitus katsovat, että edunvalvontavaltuutus tulisi merkitä holhousasioiden rekisteriin silloinkin, kun sen piiriin kuuluvat vain valtuuttajan henkilöä koskevat asiat.

Suomen Pankkiyhdistys puoltaa sitä, että valtuutus merkittäisiin holhousasioiden rekisteriin. Kolmannen on voitava luottaa rekisterissä oleviin merkintöihin. Se, että valtuutetun tekemät oikeustoimet, joiden tekemisessä valtuutettu on ylittänyt kelpoisuutensa, eivät sido valtuuttajaa, voi aiheuttaa ongelmia kolmansille. Siksi laissa pitäisi säätää, että valtio on tuottamuksesta riippumattomassa korvausvastuussa holhousasioiden rekisterissä mahdollisesti olevista virheistä.

3.1.9 Edunvalvontavaltuutus ja oikeustoimilaisissa tarkoitettu valtuutus

Työryhmän ehdotus

Työryhmä ei ehdota muutoksia oikeustoimilain valtuutusta koskeviin säännöksiin. Sellaista sääntelyä, jonka mukaan valtuutus lakkaisi olemasta voimassa pelkästään sillä perusteella, että valtuuttaja tosiasiallisesti menettää kyvyn ymmärtää valtuutuksen merkityksen, ei ole katsottu perustelluksi.

Lausunnonantajien kannanotot

Alzheimer-keskusliitto ry pitää työryhmän näkemystä perusteltuna.

Kemin maistraatti kyseenalaistaa mietinnössä esitetyn tulkinnan, jonka mukaan oikeustoimilain mukainen valtuutus ei lakkaa päämiehen tullessa toimintakyvyttömäksi. Maistraatti ehdottaa oikeustoimilakia muutettavaksi niin, että sen mukainen val-

tuutus lakkaa, kun valtuuttaja menettää toimintakykynsä. Samaa ehdottaa *Porvoon maistraatti*, joka toteaa lisäksi, että samalla olisi harkittava myös nyt tavanomaisoikeudellisena normina voimassa olevan tosiasiallisen oikeustoimikelvottomuuden aiheuttaman pätemättömyyden sääntelemistä yleislausekkeella.

3.1.10 Muita huomautuksia

Vantaan käräjäoikeus esittää harkittavaksi, onko lakiehdotuksen 41 §:n ensimmäisen virkkeen säännös valtuuttajan oikeudesta saada tieto holhousviranomaisen asiakirjoissa olevista häntä itseään koskevista tiedoista ylipäättään tarpeellinen.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa, että lain 42 §:ään, joka koskee valtuutetun oikeutta saada jo ennen edunvalvontavaltuutuksen vahvistamista tietoja valtuuttajan mahdollisesta toimintakyvyttömyydestä, lisätään tietojenantamisvelvoitukseksi myös sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiset.

Kansaneläkelaitoksen mukaan jää epäselväksi, onko Kansaneläkelaitos lakiehdotuksen 42 §:ssä tarkoitettu taho, jolta valtuutetulla on oikeus jo ennen valtuutuksen vahvistamista saada salassa pidettäviä tietoja sen selvittämiseksi, onko valtuuttaja tullut kykenemättömäksi huolehtimaan niistä asioista, joita valtuutus koskee.

Tietosuojavaltuutettu ehdottaa lausunnossaan eräitä täsmennyksiä lakiehdotuksen 42 §:ään, joka koskee valtuutetun oikeutta saada tietoja, sekä 43 §:ään, joka koskee velvollisuutta antaa tietoja ja selvityksiä holhousviranomaiselle ja tuomioistuimelle.

Ålands tingsrätt katsoo, että lakiehdotuksen 38 §:n 1 momentti, jonka nojalla muun muassa edunvalvontavaltuutuksen muotoon sovellettaisiin pääsääntöisesti valtuuttajan asuinpaikkavaltion lakia, poikkeaa vakiintuneesta periaatteesta *locus regit actum*. Säännöksestä voi aiheutua oikeudellista epäselvyyttä.

Jämsän maistraatti katsoo, että kansainvälisiä piirteitä omaavat edunvalvontavaltuutukset saattavat olla ongelmallisia erityisesti silloin, kun valtuuttaja on valinnut jonkin muun valtion kuin Suomen lain soveltamisen. Maistraatti esittää myös kysymyksen, miten Suomen viranomainen voi saada tiedon toisessa valtiossa vahvistetusta valtuutuksesta.

Hämeenlinnan hallinto-oikeus toteaa, että haettaessa muutosta hallinto-oikeudelta valittamiseen oikeutettujen piiri jää hallintolainkäyttölain 6 §:n tulkinnan varaan. Hallinto-oikeus esittää harkittavaksi, olisiko valtuutetun oikeudesta valittaa omassa intressissään tarpeen säätää erikseen.

Kemin maistraatti katsoo, että eri hallinnolliset prosessit edunvalvontavaltuutukseen liittyen tulisi selkeästi käydä läpi ja säännellä edunvalvontavaltuutusta koskevassa laissa.

Espoon kaupungin edunvalvontatoimisto katsoo, että edunvalvonta-termin käyttäminen valtuutuksen yhteydessä voi aiheuttaa epäselvyyttä ja sekaannusta. Siksi olisi selvitettävä, voitaisiinko hissa käyttää vaikkapa termiä asiainhuolto- tai asiainhoitovaltuutus, omaisuudenhoitovaltuutus tai toimintakyvyttömyyden varalta annettava valtuutus. Lisäksi edunvalvontatoimisto toteaa, että yleisten edunvalvojien virkavel-

vollisuuksiin ei kuulu valtuutettuna toimiminen. Näin ollen niihin ei voi kuulua myöskään valtuutetun sijaisena toimiminen.

Käräjäoikeustuomarit ry esittää harkittavaksi, että lakiin otettaisiin nimenomainen säännös valtuutetun kelpoisuudesta (täysi-ikäisyys ja oikeustoimikelpoisuus).

Suomen Dementiahoitoyhdistys ehdottaa lain 1 §:n sanamuodon yksinkertaistamista.

3.2 Holhoustoimilain tarkistaminen

3.2.1 Yleistä

Useat lausunnonantajat ilmoittavat yleisesti puoltavansa työryhmän ehdotuksia. (*Sisäasiainministeriö, Rovaniemen hallinto-oikeus, Itä-Suomen lääninhallitus, Helsingin, Hämeenlinnan, Kotkan, Lapin ja Pielisen-Karjalan maistraatit, Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Alzheimer-keskusliitto ry, Suomen Asianajajaliitto sekä Suomen Henkikirjoittajayhdistys ry*)

3.2.2 Holhousviranomaisen toimivallan laajentaminen

Työryhmän ehdotus

Holhousviranomaisen toimivaltaa laajennettaisiin. Holhousviranomaisen saisi laissa tarkemmin määritellyin edellytyksin toimivallan vapauttaa edunvalvojan tehtävästään sekä muuttaa edunvalvojan tehtävää ja määrätä sen lakkaamaan.

Lausunnonantajien kannanotot

Useat lausunnonantajat pitävät holhousviranomaisen toimivallan laajentamista ehdotetulla tavalla perusteltuna tai ainakin mahdollisena. (*Jyväskylän, Oulun, Raaseporin, Tampereen ja Vantaan käräjäoikeudet, Hämeenlinnan ja Turun hallinto-oikeudet, Espoon, Helsingin, Kotkan, Oulun, Pielisen-Karjalan ja Porin maistraatit sekä Espoon kaupungin edunvalvontatoimisto*) *Oulun maistraatti* toteaa lisäksi nimenomaisesti, että holhousviranomaisen toimivaltaa ei ole syytä laajentaa ehdotettua enempää.

Joukko lausunnonantajia katsoo, että holhousviranomaisen toimivaltaa tulisi laajentaa enemmänkin kuin mietinnössä on ehdotettu:

- ◆ *Itä-Suomen lääninhallitus sekä Joensuun ja Kotkan maistraatit* katsovat, että holhousviranomaisten toimivaltaa voitaisiin laajentaa ehdotettua enemmänkin edunvalvojan vaihtamista koskevissa asioissa.
- ◆ *Lapin maistraatti* katsoo, että maistraatin osuutta edunvalvojan vapauttamis- ja määräämisprosessissa tulisi kehittää ehdotettua pitemmälle. Mikäli edunvalvojasta on erimielisyyttä, tuomioistuimen tulisi ratkaista vain se, määrätäänkö edunvalvojaksi yleinen edunvalvoja vai tietty yksityinen henkilö. Jos

edunvalvojaksi määrättäisiin yleinen edunvalvoja, maistraatin tehtäväksi jäisi kussakin tapauksessa määritellä, minkä yhteisön yleinen edunvalvoja kulloinkin toimii edunvalvojana. Päämiehen vaihtaessa kotikuntaa maistraattien tulisi keskenään sopia, mistä ajankohdasta lähtien entinen yleinen edunvalvoja vapautetaan tehtävästään ja mistä lähtien toinen yleinen edunvalvoja alkaa huolehtia tehtävästä.

- ◆ *Porvoon maistraatti* katsoo, että holhousviranomaisen toimivaltaa määrätä edunvalvoja ja tehdä muita edunvalvojan tehtävää koskevia päätöksiä ei tulisi sitoa edunvalvonnan tarpeessa tai edunvalvonnassa olevan henkilön omaan hakemukseen, vaan hänen suostumukseensa.
- ◆ *Turun ja Vaasan maistraatit* katsovat, että kaikki riidattomat edunvalvontasiat tulisi siirtää maistraatin päätettäväksi.
- ◆ *Käräjäoikeustuomarit ry* esittää harkittavaksi, onko holhousviranomaisen ja tuomioistuimen rinnakkainen toimivalta ylipäätään tarpeen siltä osalta kuin on kysymys edunvalvojan vapauttamisesta tehtävästään ja edunvalvojan tehtävän määrittämisestä lakkaamaan. Edunvalvojan vapauttaminen ja mahdollisesti uuden edunvalvojan määrääminen on luonteeltaan toimenpide, joka tarkoituksenmukaisesti tapahtuisi holhousviranomaisessa. Vanhemman vapauttaminen alaikäisen edunvalvonnasta voisi kuitenkin jäädä käräjäoikeuden toimivaltaan.

Kemin maistraatti katsoo, ettei edunvalvojan vapauttamista tehtävästään koskevan 16 §:n muuttamiselle ole käytännön tarvetta.

3.2.3 Oikaisun hakeminen eräisiin holhousviranomaisen päätöksiin

Työryhmän ehdotus

Oikaisun hakeminen holhousviranomaisen päätöksiin edunvalvojan määräämistä koskevissa asioissa uudistettaisiin. Holhousviranomaisen päätökseen edunvalvojan määräämistä koskevassa asiassa ei enää saisi hakea muutosta hallinto-oikeudelta. Sen sijaan asia olisi aina mahdollista saattaa käsiteltäväksi käräjäoikeudessa. Vastaavalla tavalla ehdotetaan säänneltäväksi myös oikaisun hakeminen holhousviranomaisen päätöksiin asioissa, jotka koskevat edunvalvojan vapauttamista tehtävästään taikka edunvalvojan tehtävän muuttamista tai määräämistä lakkaamaan.

Lausunnonantajien kannanotot

Useat lausunnonantajat puoltavat työryhmän ehdotusta. (*Jyväskylän käräjäoikeus, Hämeenlinnan ja Rovaniemen hallinto-oikeudet, Itä-Suomen lääninhallitus, Espoon, Joensuun, Kotkan, Lapin, Pielisen-Karjalan, Porin ja Turun maistraatit sekä Suomen Asianajajaliitto*)

Oulun käräjäoikeus katsoo uudistuksen parantavan edunvalvonta-asioiden käsittelyä kansalaisten kannalta, mutta katsoo, että oikeussuojakeinot eivät riittävän selkeästi ilmene ehdotetusta laista.

Myös *Jämsän maistraatti* puoltaa ehdotusta, mutta huomauttaa, että sääntelemättä ovat jääneet tilanteet, joissa holhousviranomaisen päättää ilmoituksesta vireille tulleen edunvalvojan määräämisasian hakematta edunvalvojaa käräjäoikeudelta.

Porvoon maistraatti niin ikään puoltaa ehdotusta, mutta huomauttaa, että siihen liittyy se epäkohta, että riidattomissa edunvalvonnan lakkauttamistapauksissa päätöksen täytäntöönpanon vaatima aika käytännössä pitenee seitsemästä päivästä 30 päivään silloin, kun ratkaisu tehdään maistraatissa.

Raaseporin käräjäoikeus pitää tarpeettomana ehdotettua oikaisukeinoa, jonka mukaan hakija saisi tehdä ratkaisupyynnön käräjäoikeudelle, kun hänen hakemuksensa on hyväksytty.

Vantaan käräjäoikeus katsoo, että uusien muutoksenhakuun rinnastuvien menettelyjen luomisessa tulisi olla pidättyväinen. Tarvetta ratkaisupyynnömenettelyn luomiselle ei ole tilanteissa, joissa holhousviranomaisen päätös on ollut hakemuksen mukainen. Jos menettelyä pidetään tarpeellisena, sen tulisi johdonmukaisuuden vuoksi koskea myös holhousviranomaisen ratkaisuja, joilla hakemus hylätään tai jätetään tutkimatta. Jos ratkaisupyynnömenettelystä säädetään, tulisi pohtia sitä, voitaisiinko myös muut asian vireillepanoon ja tuomioistuimen päätöksestä muutoksenhakuun oikeutetut tahot oikeuttaa turvautumaan ratkaisupyynnömenettelyyn.

Turun hallinto-oikeus katsoo, että ehdotettuun ratkaisupyynnöjärjestelmään liittyy sekä periaatteellisia että käytännöllisiä ongelmia. Hallinto-oikeus katsoo, että oikeusturvajärjestelmän on seurattava perustason päätöksentekoa eli muutoksenhaku hallintoviranomaisten päätöksistä on ohjattava pääsääntöisesti yleisiin hallintotuomioistuimiin.

3.2.4 Esteellisyysperusteiden täsmentäminen

Työryhmän ehdotus

Edunvalvojan esteellisyyttä koskevaa sääntelyä selkeytettäisiin. Voimassa olevassa esteellisyyssäännöksessä käytetty ilmaisu ”läheinen henkilö” korvattaisiin täsmällisillä säännöksillä, joissa luetellaan ne edunvalvojan lähisukulaiset ja muut läheiset, joiden ollessa päämiehen vastapuolina edunvalvoja olisi esteellinen.

Samalla esteellisyyssääntelyä eriytettäisiin siten, että jos edunvalvoja on alaikäisen lapsensa huoltajana oleva vanhempi, päämiehen vastapuolena olevan henkilön ja edunvalvojan väliseen läheiseen suhteeseen perustuva esteellisyys syntyisi harvemmin kuin muiden edunvalvojien osalta.

Lausunnonantajien kannanotot

Useat lausunnonantajat puoltavat ehdotusta. (*Tampereen ja Vantaan käräjäoikeudet, Itä-Suomen lääninhallitus, Espoon, Helsingin, Joensuun, Kotkan, Lapin, Oulun ja Porin maistraatit, Porin kaupungin yleinen edunvalvontatoimisto ja Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta*)

Pielisen-Karjalan maistraatti puoltaa ehdotusta, mutta katsoo, että ehdotuksessa esitettyä suppeamman läheispiirin mukaan määräytyvää esteellisyyttä voitaisiin soveltaa alaikäisten lasten vanhempien ohella myös sellaisiin huoltajiin, joiden tunnesiteet lapsiin voidaan rinnastaa lasten omien vanhempien tunnesiteisiin.

Porvoon maistraatti katsoo ehdotuksen selkeyttävän oikeustilaa ja toteaa lisäksi, että suppeamman läheispiirin mukaan määräytyvää esteellisyyttä ei tule laajentaa sovellettavaksi muihin kuin alaikäisen lapsensa huoltajina oleviin vanhempiin.

Kemin maistraatti katsoo, ettei ole hyväksyttävää asettaa päämiehiä esteellisyys-suojan suhteen eri asemaan iän perusteella. Myös *Vaasan maistraatti* pitää alaikäisen lapsen huoltajan esteellisyys osalta ehdotettua erityistä esteellisyysääntelyä epäonnistuneena. Kokemuksen mukaan alaikäisen huoltaja ei suinkaan aina aja alaikäisen etua. Maistraatti toteaa myös, että olisi selkeämpää säätää, että alaikäisen vanhempi olisi aina esteellinen edustamaan lastaan perinnönjaossa, jos vastapuolena on edunvalvojan toinen lapsi. Lisäksi jakokirjassa tulisi kaikissa edunvalvontatilanteissa olla useampi kuin yksi allekirjoittaja.

Suomen Pankkiyhdistys katsoo, että holhoustoimilain 32 §:n 2 momentin jälkimmäisen virkkeen säännöksessä tulisi ottaa huomioon muutkin yhteiset edunvalvojat kuin sisarusten yhteiset edunvalvojat, joita säännös nykyisin pelkästään koskee. Lisäksi yhdistys huomauttaa, että lie nee perusteetonta rajata yhteisen edunvalvojan edustusvalta vain perinnönjakoon, jolloin edustusvalta ei koske esimerkiksi ennen perinnönjakoa tehtävää ositusta.

3.2.5 Lupasäännösten tarkistaminen

Työryhmän ehdotus

Holhousviranomaisen lupaa koskeviin säännöksiin ehdotetaan vähäisiä tarkistuksia. Muun muassa ehdotetaan, että rahalainan antaminen päämiehen varoista pääsääntöisesti edellyttäisi holhousviranomaisen lupaa.

Lisäksi mahdollistettaisiin se, että yksittäistä luvanvaraista oikeustointa koskevan asian käsittely voitaisiin aina keskittää vain yhdelle holhousviranomaiselle silloinkin, kun oikeustoimeen on osallisina useita edunvalvonnassa olevia henkilöitä, jotka asuvat eri paikkakunnilla.

Lausunnonantajien kannanotot

Vantaan käräjäoikeus ja Joensuun maistraatti puoltavat ehdotuksia.

Oulun maistraatti puoltaa ehdotuksia, jotka koskevat rahalainan antamisen säätämistä luvanvaraiseksi ja muita täsmennyksiä oikeustoimien luvanvaraisuuteen.

Porin maistraatti, Mikkelin kaupungin yleinen edunvalvonta ja Kirkkohallitus puoltavat ehdotusta, joka mahdollistaisi lupa-asian käsittelyn keskittämisen yhdelle holhousviranomaiselle.

Itä-Suomen lääninhallitus ja Espoon maistraatti katsovat, että lupa-asian käsittelyn keskittämisestä voisi aiheutua käytännön ongelmia. Keskittäminen muun muassa edellyttäisi yhteistoimintaa maistraattien välillä ja mahdollisesti asiakirjojenkin liikkuttelua, koska luvan myöntämiseen vaikuttaa päämiehen muunkin aloudellisen aseman huomioon ottaminen. Lääninhallitus kannattaa rahalainan antamisen säätämistä luvanvaraiseksi.

Espoon maistraatti ei pidä tarkoituksenmukaisena, että rahalainan antaminen päämiehen puolesta säädettäisiin luvanvaraiseksi, koska tällainen säännös saattaisi käytännössä lisätä päämiesten rahavarojen lainaamista.

Espoon kaupungin edunvalvontatoimisto, Mikkelin kaupungin yleinen edunvalvonta ja Porin kaupungin edunvalvontatoimisto katsovat, että päämiehen rahojen lainaamisen tulisi olla kokonaan kiellettyä. *Espoon kaupungin edunvalvontatoimisto* toteaa lisäksi, että holhustoimilain 34 §:n 1 momentin 12 kohdassa mainittu metsän myyminen on käytännössä aiheuttanut tulkintaongelmia.

Vaasan maistraatti katsoo, että perheyritysten osakkeiden kaupan tulisi olla luvanvaraista.

Suomen Pankkiyhdistys katsoo, että holhustoimilain 34 §:n 1 momentin 13 kohdassa olevaan luetteloon sijoituskohteista, joiden hankkimiseen ei vaadita holhousviranomaisen lupaa, tulisi lisätä osuus osuuskuntamuotoisesta luottolaitoksesta sekä arvopaperit, joiden liikkeeseenlaskuehdoissa on sitouduttu saattamaan arvopaperit julkisen kaupankäynnin kohteeksi yhden vuoden kuluessa niiden liikkeeseen laskusta.

Suomen Pankkiyhdistys ja Suomen Sijoitusrahastoyhdistys ry ehdottavat, että holhustoimesta annetun asetuksen (889/1999) 1 §:ssä oleva sijoitusrahastoja koskeva säännös siirrettäisiin holhustoimilain 34 §:n 1 momentin 13 kohtaan.

3.2.6 Päämiehen kuuleminen edunvalvonta-asiassa

Työryhmän ehdotus

Lakiin lisättäisiin säännös, jonka mukaan edunvalvonta-asiassa tiedoksianto toimitetaan oikeudenkäyntiä varten määrätylle edunvalvojalle, jos kuultavaksi kutsumista koskevaa tiedoksiantoa ei ole kuultavan tilan vuoksi saatu toimitetuksi sille, jonka etua on valvottava. Jos edunvalvojan määrääminen oikeudenkäyntiä varten ei ole kuultavan oikeusturvan kannalta tarpeellista, kuulemisesta voitaisiin kuitenkin luopua.

Lausunnonantajien kannanotot

Jyväskylän ja Oulun kärjäoikeudet sekä Joensuun maistraatti puoltavat työryhmän ehdotusta.

Raaseporin kärjäoikeus pitää säännösehdotusta epäonnistuneena. Haasteen tiedoksiantaminen on mahdotonta, jos lääkärinlausunnolla on todettu, ettei henkilöä hänen terveydentilastaan johtuen voida kuulla. Pykälässä tulisi nimenomaan todeta, ettei tilaisuutta tulla kuulluksi tarvitse varata, jos valtuuttaja ei kykene ymmärtämään asian merkitystä.

Tampereen kärjäoikeus esittää, että säännösten, jotka koskevat edunvalvontaan haettavan henkilön kuulemista yhtäältä edunvalvojan määräämistä ja toisaalta toimintakelpoisuuden rajoittamista koskevissa asioissa, tulisi olla johdonmukaiset suhteessa toisiinsa. Kärjäoikeus toteaa, että jos prosessiedunvalvoja jouduttaisiin määräämään aina, kun asia on joltain osin riitainen, se johtaisi useisiin prosessiedunvalvojamääräyksiin kuukausittain. Tämä olisi ongelmallista muun muassa yleisten edunvalvojen työtaakan kannalta. Kärjäoikeus pitää sinänsä hyväksyttävänä mietinnössä mainittuja perusteita henkilökohtaisen kuulemistilaisuuden poikkeuksettomaan varaamiseen aina, kun tiedoksianto saadaan toimitettua. Kärjäoikeus ehdottaa täsmennyksestä ehdotetun säännöksen sanamuotoon sen selkeyttämiseksi, että kuultavalle voitaisiin myös varata tilaisuus antaa kirjallinen lausuma. Lisäksi kärjäoikeus ehdottaa tarkistuksia sääntelyyn, joka koskee kuulemisen toimittamista pääkäsittelyn ulkopuolella.

Vantaan kärjäoikeus esittää vielä harkittavaksi, tulisiko päämiehen kuulemisesta olla mahdollista luopua ilman hakemuksen tiedoksiantoyritystä, jos päämies on kykenemätön ymmärtämään asian merkitystä ja kuuleminen on päämiehen tilan vuoksi mahdotonta. Jos kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella ei ole epäselvyyttä siitä, etteikö perusteita edunvalvojan määräämiselle olisi olemassa, eikä siitä, kuka tehtävään on määrättävä, päämiehen oikeusturva ei näyttäisi vaativan haastemiehen tiedoksiantoyritystä tai prosessiedunvalvojan määräämistä.

Jämsän maistraatti asettaa kyseenalaiseksi, pystyykö haastemies selvittämään sitä, kykeneekö kuultava tilansa vuoksi ymmärtämään toimenpiteen merkityksen.

Pielisen-Karjalan maistraatti puoltaa ehdotusta, mutta epäilee, että kuultavan oikeusturva voidaan eri käräjäoikeuksissa arvioida kovin eri tavalla. Perusteluissa esitettyjen tavoitteiden toteutumista edistäisi lakiin otettava täsmennys siitä, mitä kuultavan oikeusturva vähintään edellyttää.

Porvoon maistraatti vastustaa ehdotettua säännöstä ja katsoo, että nykyiset säännökset yhdessä korkeimman oikeuden ratkaisun KKO 2004:38 perusteluissa esitettyjen kannanottojen kanssa turvaavat edunvalvontaan esitettyjen henkilöiden oikeusturvan.

3.2.7 Muut muutosehdotukset

Työryhmän ehdotus

Holhoustoimilakiin ehdotetaan vähäisiä tarkistuksia säännöksiin, jotka koskevat vahingonkorvausvelvollisuutta, oikeudenkäyntiä holhousasiassa, menettelyä holhousviranomaisessa, holhousviranomaisen suoritteista perittäviä maksuja sekä salassapitovelvollisuutta.

Lausunnonantajien kannanotot

Oulun käräjäoikeus ja Jämsän maistraatti puoltavat ehdotettua 82 §:n 2 momenttia, jonka mukaan edunvalvonta-asiassa viran puolesta määrätyn oikeudenkäyntiavustajan palkkiosta ja kulujen korvaamisesta olisi soveltuvin osin voimassa, mitä edunvalvojan osalta säädetään.

Vantaan käräjäoikeus ja Rovaniemen hallinto-oikeus katsovat, että mainitusta säännösehdotuksesta poiketen oikeudenkäyntiä varten viran puolesta määrättyllä edunvalvojalla tai oikeudenkäyntiavustajalla tulisi olla oikeus palkkioon ja kulujen korvaukseen valtion varoista.

Kotkan maistraatti katsoo, että yleisiä edunvalvoja koskeva salassapitosäännös tulisi muotoilla selkeämmin.

3.2.8 Huomautukset muista kuin mietinnössä tarkastelluista kysymyksistä

Sisäasiainministeriö toteaa, että sen asettama työryhmä on selvittänyt maistraattien erikoistumista ja tehtävien tasaamista maistraattien välillä. Erikoistumisen ja työn tasaamisen käyttäminen tulee jatkossa edellyttämään myös muutoksia holhoustoimilakiin.

Hämeenlinnan hallinto-oikeus katsoo, että nykyinen holhoustoimen tehtävien ja kaantuminen hallinnon ja tuomioistuimen kesken ei ole onnistunut ja että holhoustoimilainsäädäntö tulisi uudistaa. Hakemusasian käsittely on tyypillistä hallintotoimintaa, johon kuuluu asian selvittäminen. Holhousasiat tulisi ratkaista hallintoviranomaisten toimesta eikä kuormittaa niillä käräjäoikeuksia.

Kemin maistraatti kiinnittää huomiota holhousoikeuden ja hallinto-oikeuden yhteensovittamiseen liittyviin ongelmiin, jotka ovat ehdotuksen jälkeenkin epäselviä. Tällaisia ovat muun muassa päämiehen oikeus valittaa lupapäätöksistä, maistraatin lupapäätösten noudattaminen ilman lainvoimaa ja erinäiset maistraatin päätösten tiedoksiantokysymykset. Maistraatti katsoo myös, että holhousasioiden rekisterin ja maistraatin asiankäsitelyjärjestelmän osalta lainsäädäntö tulisi saattaa vastaamaan tosiasiallisia olosuhteita.

Oulun maistraatti katsoo, että edunvalvoja voitaisiin velvoittaa antamaan päätöstilä maistraatin sijasta oikeudenomistajille.

Porin maistraatin mielestä olisi syytä harkita, tulisiko ehdotettu sääntely lainvoimaa vailla olevan holhousviranomaisen päätöksen noudattamisesta laajentaa koskemaan myös myönteisiä lupapäätöksiä. Maistraatti kiinnittää lisäksi huomiota prosessiedunvalvojan määräämistä koskevan sääntelyn vajavuuteen. Enenevässä määrin on tapauksia, joissa edunvalvoja ja hänen alaikäinen päämiehensä ovat vastapuolia tai muutoin eri asemassa olevia asianosaisia käräjäoikeudessa vireillä olevassa asiassa. Näissä esteellisyytilanteissa prosessiedunvalvojan määrääminen on menettelyllisesti hankalaa, koska oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 4 a § ei suoranaisesti sovellu alaikäiseen. Maistraatti katsoo, että mainittua säännöstä vastaava malli olisi tarkoituksenmukainen ja oikeusturvan kannalta riittävä myös alaikäisen asianosaisen kohdalla.

Porvoon maistraatti katsoo, että holhustoimilakia tulisi mietinnössä ehdotetun lisäksi muuttaa ainakin seuraavasti:

- Lakiin tulisi pedagogisista syistä ottaa säännös, jossa kielletään edunvalvojaa sekoittamasta päämiehen varoja omiinsa.
- Edunvalvonnan lakkauttamisen ja edunvalvojan vapauttamisen välistä eroa tulisi laissa selkeyttää.
- Edunvalvojan vaihtamiseen tulisi kehittää kevennetty menettely niitä tapauksia varten, joissa yleinen edunvalvoja vaihdetaan toisen kunnan yleiseen edunvalvoajaan päämiehen muutettua asumaan toiseen kuntaan.

Vaasan maistraatti katsoo, että laissa tulisi säätää yläikäraja, jonka jälkeen edunvalvoja olisi velvollinen jättämään tehtävän.

Jyväskylän kaupungin yleinen edunvalvonta esittää, että edunvalvontapalkkio tulisi saada periä ensisijaisena kuten konkurssi-asiassa pesänhoitajan palkkio. Kun tuomioistuimien päätös edunvalvojan tehtävän lakkauttamisesta, tuomioistuimen pitäisi voida määrätä edunvalvojan palkkion määrä ja edunvalvojalla tulisi olla lakiin perustuva oikeus pidättää riittävä määrä päämiehen varallisuutta palkkion maksamista varten. Edunvalvontapalkkion tulisi lisäksi olla julkisoikeudellinen maksu, joka on ulosotokelpoinen ilman eri päätöstä.

Alzheimer-keskusliitto ry katsoo, että olisi selvitettävä, voitaisiinko tilanteissa, joissa edunvalvoja on määrätty ilmeisen turhaan, edunvalvonta saada nykyistä helpommin lakkaamaan, vaikka päämiehen toimintakyky ei sinänsä olisikaan palautunut.

Suomen Kuntaliitto pitää olennaisen tärkeänä, että yleiset edunvalvontapalvelut oikeusturvatehtävänä siirretään kokonaisuudessaan kunnilta valtion hoidettavaksi ja

rahoitettavaksi. Nykytilanteessa on ensiarvoisen tärkeää, että edunvalvontapalveluiden tuottamisesta kunnille maksettavat korvaukset saatetaan tehtävistä aiheutuvia kustannuksia vastaavalle tasolle.

Suomen Pankkiyhdistys toteaa, että luottolaitostoiminnasta annetun lain (1607/1993) 52 §:ssä viitataan kumotun holhouslain (34/1898) 20 §:ään. Viittaus pitäisi ajantasaistaa. Pankkiyhdistys on liittännyt lausuntoonsa muistion, jossa tarkastellaan eräitä holhoustoimilain ja sen soveltamiskäytännön kehittämistarpeita.

3.3 Työryhmän harkitsemissa kysymyksiä, joiden osalta ei ole ehdotettu muutoksia

3.3.1 Omaisuuden luovuttaminen päämiehen kuoltua

Työryhmän kanta

Työryhmä on harkinnut tarvetta sellaiseen sääntelyyn, jonka mukaan päämiehen kuoltua edunvalvojalla olisi oikeus hakea pesän omaisuuden luovuttamista pesänselvittäjän hallintoon. Mietinnössä esitetyillä perusteilla työryhmä on kuitenkin päätenyt siihen, ettei tarvetta voimassa olevan sääntelyn muuttamiseen tältä osalta ole.

Lausunnonantajien kannanotot

Porin kaupungin yleinen edunvalvontatoimisto ja Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta yhtyvät työryhmän kantaan.

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että edunvalvojalla tulisi olla mahdollisuus luovuttaa omaisuus pesänselvittäjän hallintoon.

3.3.2 Tiedonsaantioikeus holhousasioiden rekisteristä

Työryhmän kanta

Käytännössä on ilmennyt epäselvyyttä sen suhteen, onko ulkopuolisilla henkilöillä oikeus saada holhousasioiden rekisteristä tieto siitä, onko alikäisen edunvalvonta merkitty rekisteriin hänen omistamansa omaisuuden määrän perusteella. Työryhmän käsityksen mukaan holhoustoimilain 67 §:ää on kuitenkin perusteltua tulkita siten, ettei ulkopuolisella henkilöllä ole tällaista tiedonsaantioikeutta. Tämän perusteella työryhmä on katsonut, ettei tarvetta voimassa olevan sääntelyn muuttamiseen ole.

Lausunnonantajien kannanotot

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta yhtyy työryhmän kantaan.

Tietosuojavaltuutettu katsoo, että on syytä selvittää, miten asiasta voitaisiin parhaiten säätää ottaen huomioon alaikäisten yksityisyyden suojan lisäksi myös ulkopuolisten oikeudet tiedonsaantitarpeet.

3.3.3 Holhousviranomaisen tarkastustoimenpiteen valituskelpoisuus

Työryhmän kanta

Käytännössä on esiintynyt epäselvyyttä sen suhteen, sisältääkö holhous-toimilain 56 §:n mukainen holhousviranomaisen tarkastustoimenpide valituskelpoisen päätöksen. Korkein hallinto-oikeus on ratkaisussaan KHO 2004:44 katsonut, että tällainen tarkastustoimenpide ja siihen liittyvä kehoitus, jonka noudattamiseen ei liittynyt tehostetta, ei sisältänyt valituskelpoista päätöstä. Työryhmä on katsonut, että korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun ansiosta ei ole tarvetta lain muuttamiseen oikeustilan selkeyttämiseksi. Työryhmä on katsonut, ettei myöskään ole tarvetta ottaa holhous-toimilakiin erityistä säännöstä, jonka mukaan tarkastustoimenpide olisi valituskelpoinen.

Lausunnonantajien kannanotot

Hämeenlinnan hallinto-oikeus ja Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta yhtyvät työryhmän kantaan.

Turun hallinto-oikeus katsoo, että ratkaisulla KHO 2004:44 ei ole ratkaistu kysymystä, voidaanko edunvalvojan palkkion ja kulukorvauksen määrää koskeva oikeusriita ratkaista hallintolainkäytön järjestyksessä. Hallinto-oikeus katsoo, että tältä osin muutoksenhakusäännökset ovat edelleen tulkinnanvaraisia ja edellyttäisivät lain-tasoista sääntelyä. Oikeustilan selkeyttämistä pitävät tarpeellisena myös *Joensuun, Oulun, Pielisen-Karjalan, Porvoon ja Vaasan maistraatit*.

LIITE

Holhouslainsäädännön tarkistamistyöryhmän mietinnöstä pyydettiin lausuntoa seuraavilta viranomaisilta ja yhteisöiltä:¹

Sisäasiainministeriö
 Sosiaali- ja terveysministeriö

Joensuun kärjäoikeus (*)
 Jyväskylän kärjäoikeus
 Kajaanin kärjäoikeus (*)
 Lappeenrannan kärjäoikeus (*)
 Mustasaaren kärjäoikeus (*)
 Oulun kärjäoikeus
 Raaseporin kärjäoikeus
 Tampereen kärjäoikeus
 Vantaan kärjäoikeus
 Ålands tingsrätt

Hämeenlinnan hallinto-oikeus
 Rovaniemen hallinto-oikeus
 Turun hallinto-oikeus

Kansaneläkelaitos
 Tietosuojavaltuutettu
 Väestörekisterikeskus

Itä-Suomen lääninhallitus

Espoon maistraatti
 Helsingin maistraatti
 Hämeenlinnan maistraatti
 Joensuun maistraatti
 Jämsän maistraatti
 Kajaanin maistraatti (*)
 Kemin maistraatti
 Kokkolan maistraatti
 Kotkan maistraatti
 Kuopion maistraatti (*)
 Lapin maistraatti
 Oulun maistraatti
 Pielisen-Karjalan maistraatti
 Porin maistraatti
 Salon maistraatti (*)
 Turun maistraatti
 Vaasan maistraatti

¹ (*)-illä merkityiltä ei saatu lausuntoa.

Espoon kaupungin edunvalvontatoimisto
Jyväskylän kaupungin yleinen edunvalvonta
Mikkelin kaupungin yleinen edunvalvonta
Porin kaupungin yleinen edunvalvontatoimisto
Rovaniemen kaupungin yleinen edunvalvoja

Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta (*)
Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta
Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunta (*)

Alzheimer-keskusliitto ry
Kaupan Keskusliitto
Kirkkohallitus
Käräjäoikeustuomarit ry
Omaishoitajat ja Läheiset – Liitto ry
Samfundet Folkhälsan (*)
Suomen Asianajajaliitto
Suomen Dementiahoitoyhdistys ry
Suomen Henkikirjoittajayhdistys ry
Suomen Kuntaliitto
Suomen Pankkiyhdistys
Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto ry
Vanhustyön keskusliitto – Centraförbundet för de gamlas väl ry

Oma-aloitteisesti lausunnon antoivat:

Porvoon maistraatti
Suomen Sijoitusrahastoyhdistys ry